

УДК 351:316.44:616-036

DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.2.8>

Харечко Дмитро Олексійович,

кандидат наук з державного управління,

старший викладач кафедри публічного

управління та адміністрування

Львівського національного університету ветеринарної

медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького

ORCID ID: 0000-0002-9555-2363

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ У КОНТЕКСТІ ВІДТВОРЕННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД

FORMATION AND IMPLEMENTATION OF STATE SOCIO-ECONOMIC POLICY IN THE CONTEXT OF THE REPRODUCTION OF HUMAN CAPITAL THROUGH THE ACTION OF SPECIAL

У статті визначено, що ефективність людських ресурсів у всіх сферах суспільної діяльності відображається у системі організації праці, дотримання санітарних норм і підтримання відповідного рівня організації робочих місць. Чим вище якість життя та рівень соціального благополуччя, тим більш високі особисті запити та орієнтири значної частини населення. Особливий період робить найчастіше згубний вплив на щоденне життя, підтриманням мінімального рівня благополуччя, тому якісний склад людського капіталу сьогодні відчуває значну нестачу трудових ресурсів із високими професійними показниками.

З'ясовано, що результати управлінської діяльності можуть бути кількісно оцінені відповідними показниками, цінність даного виду діяльності полягає в особливих якостях публічних службовців, наявності професійних навичок та умінь, здатних підвищити ефективність державної соціально-економічної політики, знизити втрати та підвищити мотиваційні стимули до ефективної праці. Для процесів відтворення людського капіталу необхідний розвиток та удосконалення всіх компонентів, оскільки дисбаланс умов для відтворення призводить до поглиблення системного соціально-економічного негативу в особливий період. Людський капітал є сукупністю позитивних ефектів від вкладених інвестиційних коштів на усіх стадіях формування та використання.

Доведено, що інвестиції у громадське здоров'я в особливий період вирішують проблеми виявлення хронічних захворювань на ранній стадії розвитку. Формування інформаційно-комунікаційної інфраструктури дозволяє мешканцям в особливий період зі специфічними професійними навичками отримувати можливість удосконалювати свої навички в умовах надзвичайного стану, а також мати доступ до глобальних ринків. Ефективна віддача від вкладених інвестицій у відтворення людського капіталу, умов функціонування та реалізації трудової діяльності відображається на всіх сферах соціально-економічного розвитку.

Обґрунтовано, що трудова діяльність громадян, спрямована на задоволення первинних потреб без створення нових продуктів та інноваційного розвитку не буде мати стратегічного успіху. У час особливого періоду інвестиційні вкладення здійснюються з боку держави у вигляді реалізації соціальних програм, економічного стимулювання виробників, проте соціально-економічна віддача від зазначених інвестицій буде короткотривалою і не відобразатиметься на якісних та кількісних параметрах відтворення людського капіталу в стратегічному вимірі. Особливий період найчастіше формує негативні обставини, які руйнівним чином діє на державну соціально-економічну політику.

Ключові слова: особливий період, відтворення, реалізація, державна соціально-економічна політика, людський капітал, формування, контекст.

The article states that the effectiveness of human resources in all spheres of social activity is reflected in the system of labor organization, compliance with sanitary norms and maintaining the appropriate level of organization of jobs. The higher the quality of life and the level of social well-being, the higher the personal needs and orientations of a large part of the population. A special period often has a detrimental effect on daily life, maintaining a minimum level of well-being, so the quality of human capital today is experiencing a significant shortage of labor resources with high professional performance.

It was found that the results of management can be quantified by relevant indicators, the value of this activity lies in the special qualities of public servants, the availability of professional skills and abilities that can increase the effectiveness of public socio-economic policy, reduce losses and increase incentives to work effectively. The processes of reproduction of human capital require the development and improvement of all components, as the imbalance of conditions for reproduction

leads to a deepening of the systemic socio-economic negativity in a particular period. Human capital is a set of positive effects of investment funds at all stages of formation and use.

It has been proven that investing in public health in a special period solves the problem of detecting chronic diseases at an early stage of development. The formation of information and communication infrastructure allows residents in a special period with specific professional skills to gain the opportunity to improve their skills in an emergency, as well as have access to global markets. The effective return on investment in the reproduction of human capital, the conditions of functioning and implementation of employment is reflected in all areas of socio-economic development.

It is substantiated that the labor activity of citizens aimed at meeting basic needs without the creation of new products and innovative development will not have strategic success. During a special period, investments are made by the state in the form of social programs, economic incentives for producers, but the socio-economic return on these investments will be short-lived and will not affect the qualitative and quantitative parameters of human capital reproduction in the strategic dimension. A special period often creates negative circumstances that have a devastating effect on public socio-economic policy.

Key words: *special period, reproduction, realization, state social and economic policy, human capital, formation, context.*

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Характерною рисою людського капіталу є особистість, а інвестуючи в конкретну особу, необхідно враховувати її особисті якості. Особливістю відтворення людського капіталу в особливий період є існування характерних ознак, що актуалізуються в умовах соціально-економічного та соціокультурного середовища. Специфічний характер соціально-економічних процесів у особливий період формує у свою чергу відповідні умови для процесів відтворення, тому логічно, що людський капітал також матиме свої відмінності в залежності від обставин. Головна відмінність відтворення людського капіталу в особливий період полягає у його статичності, незмінності стосовно повільної оновлюваності, що формує структуру зайнятості, обмежує сферу професійних інтересів та галузеву орієнтацію.

Помітна динамічність відзначається в кількісних ознаках трудових ресурсів, також суттєво відрізняється людський потенціал, який може бути реалізований в умовах особливого періоду [10]. У свою чергу, можна акцентувати, що компонентний склад людського капіталу не відрізняється і не змінюється залежно від безпекових факторів. Він включає базові компоненти, які у сукупності формують збалансовані чинники у формування та реалізацію державної соціально-економічної політики. Сьогодні існує потреба розглянути процеси відтворення людського капіталу, які не є універсальними для особливого періоду сьогодення.

Аналіз останніх досліджень, в яких започатковано розв'язання проблеми та визначення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячена стаття. Вивченням категорії «людський капітал» наука займається відносно нещодавно, у той же час нею акумульований значний науковий масив теоретико-методологічного характеру, який безпосередньо чи опосередковано стосується цього питання [2]. Його розгляд дозволяє «генетично»

простежити еволюційні процеси зародження та розвитку категоріального апарату, поглядів та концепцій, а також визначити сучасні «білі плями», що виникають внаслідок запізнення науково-методологічних реакцій на появу нових факторів та умов, що впливають на сутність і специфіку розвитку даного напрямку державної політики.

Дослідження процесів, що стосуються відтворення людського капіталу в різних умовах є актуальним завданням для наукової спільноти. Усталена категорія «людський капітал» привертає особливий інтерес у рамках концепції розвитку окремих галузей в особливий період. Відтворення людського капіталу в особливий період дозволить виявити причини негативних соціально-економічних явищ та позначити перспективи їх розвитку. Відтворення людського капіталу є джерелом формування трудових ресурсів у низці характерних обставин для державної соціально-економічної політики в особливий період.

Мета статті полягає в обґрунтуванні формування та реалізації державної соціально-економічної політики у контексті відтворення людського капіталу в особливий період на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Людський капітал вимагає додаткових джерел інвестицій у розвиток, оскільки є пасивним типом капіталу, неспроможним до активного функціонування [8]. Повільна швидкість трансформації людського капіталу з одного типу в інший не дозволяє вживати короткострокових заходів, а головними джерелами підвищення якості капіталу в особливий період є ефективна праця, високий рівень професійних знань та комфортні умови для реалізації трудової діяльності. Проте слід зазначити, що особливий період є «постачальником» трудових ресурсів із високими мотиваційними характеристиками та внутрішніми стимулами, що дозволяють досягати значних успіхів у трудовій діяльності.

Можна представити перелік факторів у розрізі ендогенного та екзогенного походження, а також позначити форму їх впливу на людський капітал. До групи екзогенних факторів увійшла низка ключових позицій, що надають прямий та опосередкований вплив на людський капітал в особливий період [4]. Інституційне середовище формується за системно-уніфікованим типом на загальнодержавному рівні, включає сукупність основних правил суспільної поведінки та організації трудової, виробничої та іншої супутньої діяльності.

Економічний фактор має мігруючу природу та надає комплексний вплив на людський капітал в особливий період, впливаючи як усередині, так і зовні. У випадку із зовнішніми йдеться про макроекономічні процеси, які глобальним чином позначаються на кон'юктурі та всіх вхідних умовах для формування та використання людського капіталу. Циклічність життєвих подій в особливий період визначає баланс та безпеку для щоденної життєдіяльності, а зміна соціокультурних засад варіюється від абсолютного прийняття до повного ігнорування.

Комфортне місце існування є важливим фактором для формування продуктивного людського капіталу, отже рівень реальних доходів, житлове благополуччя, інфраструктурне забезпечення все це в рамках мікросередовища формує якість життя населення та визначає життєздатність в особливий період [6]. Наявність або відсутність базових благ прямо впливає на чисельність населення, а значить і на якісні характеристики людського капіталу.

Ініціативність та креативність мислення дозволяють реалізовувати соціально-економічні проекти, підвищувати стабільність, продукувати інвестиційні потоки та зрештою збагачувати людський капітал. Пасивність та безініціативність не дозволяє в особливий період розвиватися та акумулювати позитивні імпульси в майбутньому. Розглянуті фактори, впливають на людський капітал в особливий період одночасно і здатні змінювати свою силу та інтенсивність, актуалізувати різні комбінації свого впливу. Ці параметри актуалізації становлять унікальну комбінаторику економічного, соціального, адміністративного середовища.

Зрештою саме поєднання «чинники умов» визначає характер впливу на процеси формування та використання людського капіталу в особливий період [9]. Історична парадигма розвитку в особливий період включає певне «нашарування» різнопланових та багатоаспектних умов для розвитку соціально-економічної сфери, яка

у своєму статичному стані і є результатом дії умов. У цьому контексті виділимо агреговані групи територіальних, економічних, соціальних, адміністративних умов розвитку державної соціально-економічної політики, частиною якої є людський капітал. Соціально-економічні умови в ретроспективному плані можна вважати найбільш значущими для людського капіталу, оскільки вони визначають характер і специфіку виробничо-обмінних процесів, циклічність господарської діяльності.

В особливий період обмеження механізмів господарювання при однаковому поєднанні факторів для людського капіталу дасть різний результат його розвитку. З цією групою умов тісно детермінована соціальна група, яка включає параметри рівня соціально-інфраструктурної облаштованості території. В особливий період це статево-віковий склад населення, характеристики його здоров'я та освіти, рівень соціального благополуччя, розвиненість соціальної інфраструктури [1]. Характерологія адміністративних територіальних умов визначає статусно-типологічні детермінанти розвитку людського капіталу, а саме тип особливого поселення, структуру системи управління, силу та впливовість формальних та неформальних органів державної влади та місцевого самоврядування, політичну конкуренцію та адміністративні підходи.

Структура соціального капіталу визначає наявність, або відсутність конфліктів, які руйнівно-деструктивним чином впливають на процеси формування та використання людського капіталу [7]. Також, рівень соціального капіталу детермінує характер механізмів господарювання, що використовуються в державній соціально-економічній політиці. Для докладного аналізу стану людського капіталу в особливий період є потреба використовувати положення онтологічного підходу, що дозволяє поетапно простежити трансформацію людського капіталу.

Відтворення людського капіталу особливих територій у сучасних умовах потребує формування цільових адаптивних механізмів соціально-економічного розвитку. Людський капітал у ці періоди не зазнає серйозних змін, щодо стабільних темпів та джерел відтворення населення, території використовують внутрішні та частково зовнішні джерела зростання та розвитку, здійснюється реалізація соціальних програм та проектів. Також відзначається деяке уповільнення всіх процесів відтворення та соціально-економічного розвитку, що стає відчутним на рівні ініціювання і вирішення завдань стратегічного характеру,

практично не торкаючись щоденної діяльності всіх суб'єктів соціально-економічної системи.

Соціально-економічна сфера в особливий період зазнаючи негативних трансформацій, адаптується під ці нові умови та виробляє позитивні властивості та нові функції, що можна віднести до позитивних ефектів [3]. Більш стійкі в соціально-економічному контексті регіони компенсують негативні наслідки кризових ситуацій відтвореними позитивними ефектами. Регіони з низьким рівнем соціально-економічної стійкості та адаптивності схильні до комплексного негативного впливу та погіршення загального стану, тому що їх внутрішніх ресурсів не вистачає для продукування «перекриваючих» ефектів позитивного характеру.

У цьому контексті людський капітал є практично необмеженим ресурсом для виведення із кризового стану внаслідок активного репрофілювання напрямків трудової діяльності, розвитку додаткових професійних компетенцій та набуття бізнес-орієнтованих навичок соціально-економічної діяльності. За відсутності пікових тимчасових етапів соціально-економічна криза в період зниження своєї активності продовжує продукувати ті ж ефекти, тільки з меншою інтенсивністю.

У цій фазі процес відтворення людського капіталу характеризується низькими темпами, проте мотиваційна фаза проходить стадію відродження та трансформації відповідно до викликів нової соціально-економічної реальності. Загалом цей період є сприятливим для відтворення людського капіталу з причин відновлення соціально-економічних систем супроводжується появою нових інститутів, інфраструктурних об'єктів та фінансових потоків. Регіони з конкурентним рівнем соціально-економічного розвитку залучають фінансові ресурси, швидше реагують на зміни ринкової кон'юнктури та здатні адаптуватися до складних умов в особливий період.

Людський капітал наповнюється новими властивостями за рахунок припливу населення, різнопланового розвитку, відсутності інституційних дефіцитів, комфортних умов креативного підприємництва та якісної праці. В умовах особливого періоду людський капітал має проблеми з інвестиційною складовою, проте достатній мотиваційний рівень це компенсує. Внаслідок накопичених резервів знань, досвіду та професійних здібностей трудових ресурсів особливий період проходить менш агресивно та сприяє виникненню нових бізнес-ідей, становленню елементів нової державної соціально-економіч-

ної політики, а основною проблемою, є нестача кваліфікованої робочої сили.

Внесок відтворення людського капіталу в особливий період робить усе населення рівним незалежно від рівня освіти, здоров'я та професійної кваліфікації. Концептуальне обґрунтування стратегічно значимих перспективних напрямів діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування в особливий період інтенсифікує відтворення людського капіталу в реалізації державної соціально-економічної політики [5]. В особливий період відбувається вплив глобальних перетворень, пов'язаних з переходом на постіндустріальну парадигму соціально-економічної динаміки, цифровізацію господарства та принципи економіки знань.

На сучасному етапі економіко-фінансової кризи в особливий період удосконалення системи відтворення людського капіталу має плануватися з урахуванням тенденцій соціально-економічного розвитку, а також прийняттям до уваги бюджетних можливостей. Аргументуючи логічний зміст запропонованих підходів, відзначимо, що дана концепція базується на результатах системної діагностики особливостей і специфіки діалектичної єдності людського капіталу та соціально-економічної сфери.

Висновки з проведеного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Проведені дослідження відобразили специфіку та особливості процесів відтворення людського капіталу в особливий період у розрізі не лише кількісних, а й якісних параметрів. Сьогодні необхідна реалізація цілеспрямованої державної соціально-економічної політики щодо формування сприятливих умов відтворення людського капіталу в особливий період як стимулювання реформування соціально-економічного середовища.

Зазначена концепція визначає спектр завдань, на вирішення яких має бути спрямована державна політика відтворення людського капіталу в особливий період у сучасних умовах розвитку економіки. Важливим є збалансований розподіл людського капіталу за економічними галузями спеціалізації, так як рівномірний розподіл капіталу та створення нових робочих місць сприятиме бізнес-орієнтованому розвитку в особливий період. Державна соціально-економічна політика антикризового характеру щодо відтворення людського капіталу в особливий період у сучасних нестабільних умовах розвитку економіки потребує ефективного функціонування та діалектичної взаємодії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Демидко Д.Л. Соціально-гуманітарна політика держави в контексті трансформації усвідомлення моделі державності сучасним суспільством. *Сучасна українська держава: вектори розвитку та шляхи мобілізації ресурсів*: матеріали IV всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 12 квітня 2019 р.). Одеса, 2019. С. 111–114.
2. Кулаженко А.И. Социально-стрессовые расстройства и проблемы социально-психологической адаптации индивида в социуме. *Наук. праці Чорномор. держ. ун-та ім. Петра Могили. Серія : Соціологія*. 2012. Вип. 184 (172). С. 111–115.
3. Державний сектор і функції держави у період кризи / О. Й. Пасхавер, Л. Т. Верховодова, О. М. Кошик та ін. Київ : СПД Моляр С. В. 2009. 130 с.
4. Карпьяк О. М. Адаптація особистості в системі політичних відносин (теоретико-методологічний аналіз) : монографія. Дніпродзержинськ : Середняк Т.К., 2012. 194 с.
5. Кривоконь Н. Соціалізація та досвід особистості в контексті психології соціальної роботи. *Пробл. заг. та пед. психології* : зб. наук. пр. 2011. Т. 13, ч. 1. С. 223–231.
6. Коваленко О. Державне управління в процесі соціалізації суспільного відтворення. *Держава та регіони. Серія : Державне управління*. 2013. № 2. С. 71–75.
7. Костюк І. Державне управління в Україні в період реалізації адміністративної реформи: основні поняття та категорії. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2013. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/dums_2013_1_9.pdf
8. Кунц Г. Управление: системный и ситуационный анализ управленческих функций / пер. с англ. ; в 2 т. ; общ. ред. акад. Д. М. Гвишиани. Москва : Прогресс, 2017. Т. 1. 497 с.
9. Мамонов І. Публічне управління, державне управління, соціальна політика і місцеве самоврядування як складові соціального управління. *Державне управління: теорія та практика*. 2012. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Dutp_2012_2_4.pdf
10. Парубчак І. О. Основні аспекти сучасних суспільно-політичних та управлінських відносин у системі міжнародного співробітництва. *Вісник Академії митної служби України. Серія : Державне управління*. 2013. Вип. 1(8). С. 170–177.